

УДК 37.015:504

ПОНЯТТЯ І СТРУКТУРА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І.В. Попова, кандидат технічних наук, доцент,
Національний університет харчових технологій

Система екологічного виховання ефективний чинник досягнення і здійснення екологічно безпечного розвитку суспільства. Тому розвиватися вона має в органічній єдності з екологічною освітою, а корелюватися з діяльністю засобів масової інформації та культурою. В Україні система екологічного виховання поки ще тільки формується, але реалізовуватися вона повинна системно і цілеспрямовано. Ефективно й потужно розгорнутися окремі сегменти екологічного виховання зможуть лише за умови налагодження взаємодії один з одним. Отже, формування загальної стратегії екологічного виховання є завданням загальносуспільного значення. Для його успішної реалізації необхідне належне осмислення поняття і структури екологічного виховання особистості в системі виховної діяльності суспільства.

Ключові поняття: екологічне виховання, екологічне самовиховання, морально-екологічне виховання, еколого-естетичне виховання.

Актуальність проблеми. Сутність поняття екологічного виховання сьогодні більшістю фахівців розглядається насамперед під оглядом актуального і перспективного напрямку загального безперервного навчально-виховного процесу, спрямованого на формування такої особистості, яка відповідає умовам цивілізації початку ХХІ століття та здатна відповісти на сучасні виклики суспільного розвитку. До таких викликів належить загострення екологічних проблем у світі в другій половині ХХ століття, однією з необхідних умов вирішення яких є екологічне виховання. Як таке, воно характеризується низкою специфічних сутнісних ознак.

Виклад основного матеріалу. Загалом екологічне виховання є психолого-педагогічним процесом впливу на формування особистості з певними наперед визначеними якостями, які відповідають меті

екобезпечного розвитку цивілізації. Зокрема, І. Зязюн розглядає екологічне виховання як психолого-педагогічний процес впливу на людину з метою формування у неї знань наукових основ природокористування, необхідних переконань і практичних навичок, певної орієнтації та активної соціальної позиції в галузі охорони довкілля, раціонального природокористування й відтворення природних ресурсів [1, с. 5].

Автори словника з екології сутність екологічного виховання вбачають у формуванні в людини свідомого сприйняття навколишнього світу, почуття особистої відповідальності за діяльність, що так чи інакше пов'язана з перетворенням навколишнього природного середовища, впевненості в необхідності дбайливого ставлення до природи, розумного використання її багатств [2, с. 119].

Інші українські фахівці під екологічним вихованням розуміють процес систематичного та цілеспрямованого впливу на духовний і фізичний розвиток особистості з метою формування екологогуманістичного світогляду, підготовки до виробничої, громадської та культурної діяльності [3, с. 607].

Г. Ярчук у своєму визначенні екологічного виховання робить акцент на формуванні моральної відповідальності за стан оточуючого середовища, усвідомленні постійної турботи про неї в усіх видах індивідуальної та суспільної діяльності. Воно ґрунтується на засвоєнні понять, формуванні вмінь і відношень, необхідних для усвідомлення й оцінки рівня добропорядності в ставленні людини до природи, суспільства, інших людей, до культури [4].

Згідно з О. Салтовським, специфіка екологічного виховання полягає у виробленні світоглядного ставлення до комплексної цілісної системи «суспільство-природа», звідки випливає й комплексний характер власне екологічного виховання, а також такий його принцип, як принцип матеріальної єдності світу, до якого долучаються принципи комплексності,

безперервності, патріотизму, поєднання особистісних та загальних інтересів [5, с. 120].

О. Єфімець звертає увагу на комунікативний вимір екологічного виховання, розглядаючи його як особливу форму людського спілкування, в процесі якого здійснюється засвоєння екологічних норм, цінностей, установок, світоглядних орієнтацій – екологічного соціокультурного досвіду індивідами, котрі об'єктивно та суб'єктивно потребують такого роду комунікації, щоб увійти до світу екологічної культури і свідомо й відповідально розв'язувати екологічні завдання. Екологічно виховуючись, людина «вводить» себе до світу екологічної культури людської спільноти, проявляючи свою екологічно орієнтовану соціальну та духовну сутність. Як філософська категорія поняття екологічного виховання становить собою узагальнення процесу становлення, збагачення та удосконалення суб'єктно-особистісного та духовного екологічно орієнтованого світу людини [6].

Більш детально сутність та специфіка екологічного виховання розкривається через його структуру, завдання та функції в системі виховної діяльності.

Згідно з О. Салтовським, при детальнішому розгляді в процесі екологічного виховання можна виділити три відносно самостійних як за методами, так і за цілями, складових: екологічне просвітництво, екологічну освіту та само екологічне виховання. Вони являють собою певні етапи в процесі безперервного екологічного виховання в широкому розумінні. Екологічне просвітництво – це перший ступінь в екологічному вихованні. Воно покликане сформувати перші елементарні знання про особливості взаємовідносин суспільства та природи, придатність оточуючого середовища для проживання людини, вплив людської виробничої діяльності на оточуючий світ. Екологічне просвітництво покликане формувати базові світоглядні установки і побутовий рівень екологічної свідомості. Хоча на цьому рівні знання про взаємовідносини

суспільства та природи мають, як правило, уривчастий, несистематизований характер, можуть бути логічно неузгодженими і навіть суперечливими, без його наявності неможливо приступати до формування екологічно культурної людини.

Наступним щаблем у формуванні екологічної культури є екологічна освіта – як один з елементів природоохоронної політики і важливий фактор її самореалізації, вона слугує інструментом впливу на суспільну свідомість і формування внутрішньої та міжнародної політики в області природокористування. Екологічна освіта – це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування.

Вищим щаблем екологічного виховання є екологічне самовиховання – психолого-педагогічний процес, метою якого є формування у індивіда не лише наукових знань, а й певних переконань, моральних принципів, що визначають його життєву позицію і поведінку в області охорони оточуючого середовища та раціонального використання природних ресурсів, екологічної культури окремих громадян та всього суспільства в цілому. В процесі екологічного виховання формується певна система екологічних цінностей, які визначатимуть бережливе ставлення людини до природи, спонукатимуть її до розв'язання проблеми глобальної екологічної кризи. Воно, по-перше, передбачає не тільки передачу знань, але і формування переконань, готовності особистості до конкретних дій, і по-друге, включає в себе знання та вміння здійснювати поряд з охороною природи також і раціональне природокористування [7, с. 118-120].

Іншим орієнтиром для структурування екологічного виховання, згідно з І. Матузовою, може бути система професійно важливих характеристик екологічно вихованого фахівця.

Як ідеальний об'єкт відповідна модель враховує системні професійно важливі характеристики екологічно вихованого фахівця, а саме: вона має три підструктури спрямованості особистості.

1. Підструктура спрямованості особистості на захист природи у професійній діяльності:

– ідеали і переконання у сфері самоформування екологічної культури;

– особистісно значущі мотиви збереження цінностей довкілля в процесі професійної діяльності;

– цілі щодо самоформування екологічно спрямованого професійного образу «Я» як захисника довкілля;

– пізнавальні інтереси у сфері проектів збереження довкілля;

– установки на моральний характер відносин фахівця з об'єктами природи.

2. Підструктура досвіду взаємодії особистості фахівця зі світом природи:

– потреба у спілкуванні з екологічно чистим довкіллям;

– емоційно-почуттєвий компонент результатів взаємодії з природою;

– раціональний компонент результатів взаємодії з природою.

3. Підструктура досвіду особистості у сфері впливу професійної діяльності на світ природи:

– система об'єктивних знань про світ природи;

– система знань про вплив певного виду професійної діяльності на екологічний стан довкілля;

– комплекс умінь та якостей, значущих для збереження довкілля в процесі професійної діяльності [8, с. 117].

Окремим важливим елементом структури екологічного виховання є спеціальна підготовка педагогів до формування екологічної свідомості та екологічної культури особистості. Ефективність екологічного виховання починаючи ще з дітей дошкільного віку і закінчуючи освітою дорослих

значною мірою обумовлюється якістю підготовки педагогічних кадрів. Саме педагог є провідною постаттю у системі екологічного виховання.

За словами В. Ясвіна, вчитель як організатор природоохоронної діяльності школярів об'єктивно виступає в ролі лідера в процесі такої діяльності. При цьому школярі завжди відчують, чи займається він цим «від душі» або за обов'язком, коли активність вчителя сприймається як «показуха» і не стимулює відповідного наслідування. Звідси випливає наступне питання: активність вчителя в екологічній діяльності обумовлена високим рівнем естетичного освоєння ним світу природи, його пізнавальним інтересом до природних об'єктів, його натуралістичними захопленнями або ж це – просто формальне виконання відповідних педагогічних обов'язків? [9, с. 427].

Тому доречними можна вважати висновок Л. Большака про особливе значення екологічної освіти для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, майбутніх вихователів і вчителів, які поряд із загальним високим рівнем екологічної культури мають опанувати методику екологічної виховної роботи [10, с. 474].

Адже функція екологічного виховання покладається на всіх педагогів. Як зауважують С. Дерябо та В. Ясвін, це стосується педагогів незалежно від спеціальності. Передача знань, умінь і навиків – це завдання фахівців: викладачів екології, а в школі – вчителів біології і, частково, географії, але формування відношення до природи, цілей і мотивів взаємодії з нею, готовності вибрати екологічно доцільні стратегії діяльності – це завдання всіх педагогів [11, с. 25].

В структурі екологічного виховання також можна виокремити низку суміжних з іншими видами виховання аспектів, таких як, наприклад, морально-екологічне або еколого-естетичне виховання.

Так, Ю. Колесник звертає увагу на морально-екологічне виховання, що має на меті встановлення гармонії між принципами людської моралі та намірами, діями і поступками конкретної людини; дозволяє молоді

осмислити відповідальність за стан природи і життя майбутніх поколінь. Морально-екологічне виховання має розвивати почуття поваги до навколишнього середовища та всього живого світу, вболівання за збереження його життєвої сили, допомагає засвоїти моральні правила міжлюдських відносин та відносин людина-природа [12, с. 103].

Н. Карпенкова акцентує увагу на «еколого-естетичному вихованні», під яким розуміється педагогічна система, що має мету, завдання, етапи, педагогічні умови і спрямована на досягнення кінцевого результату – формування вмінь і навичок природовідповідної діяльності, поведінки, здатності зберігати і перетворювати навколишнє середовище за законами екологічної та естетичної культури [13].

І. Рудковська появу еколого-естетичного виховання пов'язує з новими поглядами на екологічну проблему в педагогіці, психології, мистецтві, естетиці, а також у ряді суспільних і природничих наук. Завдання еколого-естетичного виховання у школі полягає в тому, щоб навчити дитину сприймати й оцінювати естетичні об'єкти в навколишньому середовищі не тільки в процесі занять, передбачених програмою загальноосвітньої школи, але й у позаурочній та позашкільній навчальній діяльності. Для того, щоб навчити учнів дбайливо ставитись до навколишнього середовища, захищати природу від руйнування, міжнародне педагогічне співтовариство вважає за необхідне виробити нові критерії взаємин між людиною і природою, які мають будуватися на позитивному ставленні до соціально-природного середовища, розумінні естетичної цінності природи, її універсальної значимості для людини [14].

Л. Юрченко, досліджуючи шляхи реалізації в житті естетичних норм ставлення людини до природи через еколого-естетичне виховання аналізує, яким чином впливаючи засобами еколого-естетичного виховання, навчити особистість сприймати, оцінювати, відбирати естетичні об'єкти в природі, визначати їхнє місце і роль у цілісному естетичному полі, що включає у себе мистецтво, навколишнє середовище, суспільні відносини;

розвивати креативність особистості і суспільства, що стимулює повне, гармонійне і різноманітне фізичне та духовне життя. На її думку, в еколого-естетичному вихованні природа і мистецтво, естетичне і художнє є двома векторами удосконалення світу і людської природи. Результати еколого-естетичного виховання проявляються у самовдосконаленні людини, соціально-екологічних перетвореннях суспільства, удосконалюванні зовнішнього світу і формуванні внутрішнього світу особистості; усе це в подальшому сприятиме поступовому глибинному поширенню прекрасного в загальнолюдських масштабах [15].

В світлі завдань розвитку суб'єктності особистості, що виховується, важливим напрямом в структурі екологічного виховання сьогодні також є самовиховання особистості, спрямоване на самостійний та свідомий розвиток її екологічної свідомості, культури, поведінки. Так, досліджуючи процес екологічного виховання, Н. Жук розглядає становлення «Я», що відбувається в формі розвитку самопізнання. З огляду на те, що «Я» є визначальною спонукою і основним регулятором життєдіяльності людини, впливає, що цей механізм формується в процесі постійної і систематичної праці людини над самою собою, іншими словами – в процесі самотворчості і самовиховання. Звідси, робить висновок Н. Жук, екологічне виховання в своїй глибинній сутності постає перед нами процесом самовиховання і самотворчості на основі самопізнання і самооцінки [16].

Щодо завдань, які постають перед системою екологічного виховання, то у загальному сенсі головним результатом екологічного виховання є екологічна вихованість особистості. Так, С. Сапожников, співставляючи поняття «екологічне виховання» й «екологічна вихованість» розглядає перше як процес, а друге як результат цього процесу. При цьому виокремлюються наступні основні показники екологічної вихованості: здатність усвідомлювати духовну і матеріальну цінність природи для усього суспільства взагалі і окремої особистості зокрема; рівень засвоєння ключових понять, законів, принципів, наукових

фактів, які дозволяють визначити оптимальний вплив на навколишнє середовище в процесі професійної діяльності і в повсякденному житті; рівень набуття практичних знань, умінь і навичок оцінювати вплив господарської діяльності людини; уміння передбачати можливі наслідки своїх дій і упереджувати негативні впливи на навколишнє природне середовище в усіх видах діяльності; потреба в активній практичній діяльності щодо покращення стану довкілля і пропаганді сучасних ідей охорони навколишнього природного середовища; уміння аналізувати екологічну ситуацію; результативність практичної екологічної діяльності; прагнення до професійного самовдосконалення та самопізнання [17].

В. Медведєв та А. Алдашева головним завданням виховання екологічної свідомості вважають вироблення у людини творчих принципів мислення, які дозволяють їй самому ставити цілі, що відображають реальне взаємовідношення людини і природи в динаміці їх розвитку, і реалізовувати ці цілі, використовуючи весь обсяг наявних знань і багатство духовного світу людини [18, с. 271].

Г. Ярчук орієнтує екологічне виховання на шлях до динамічної рівноваги людини і природи у зміні людських якостей. Увесь арсенал знарядь екологічного виховання спрямований на формування розвиненої особистості, що здатна мислити у планетарному масштабі, діяти в нестандартних ситуаціях і бути в гармонії з навколишнім світом [19, с. 96].

О. Салтовський, розглядаючи екологічне виховання як цілеспрямований вплив на особистість на всіх етапах її життя за допомогою розгорнутої системи засобів та методів, що має на меті формування екологічної свідомості, екологічної культури, екологічної поведінки, екологічної відповідальності, одним з найважливіших його завдань вважає формування у кожного громадянина та суспільства в цілому стійких установок на раціональне природокористування, вміння бачити за вирішенням окремих проблем віддалені екологічні наслідки втручання у природні процеси, почуття відповідальності перед нинішнім та майбутніми

поколіннями за вплив власних дій на здатність природи бути середовищем існування людини [20, с. 117-118].

Розуміючи екологічне виховання як систематичну педагогічну діяльність, що спрямована на розвиток у людини культури взаємодії з природою, Ю. Колесник завданням екологічного виховання вважає нагромадження, систематизацію, використання екологічних знань, виховання любові до природи, бажання берегти і примножувати її, формування вмінь і навичок діяльності в природі [21, с. 84].

В. Онопрієнко, розкриваючи зміст екологічного виховання з позиції «глибинної екології», наголошує на таких шляхах його здійснення: виховання ставлення до навколишнього середовища шляхом актуалізації абсолютних цінностей; формування моральних почуттів відповідальності за стан довкілля; осмислення та оцінка екологічних явищ, уміння їх аналізувати з позицій особистої причетності до вирішення екологічних проблем; нагромадження екологічних знань з метою формування навичок такої поведінки, яка б не завдавала шкоди довкіллю; формування бажання до співпраці з Природою, активної природоохоронної діяльності з позицій рівноправності з іншими істотами в системі живого світу [22, с. 467].

Завдяки екологічному вихованню стає можливим подолання екологічної кризи через формування нових моральних норм та цінностей. Як зазначає О. Єфімець. За усіх розбіжностей в обґрунтуванні концепцій подолання екологічної кризи все настійніше висловлюється думка про можливість виходу з кризи за допомогою виховання нової людини та адекватної оцінки ситуації, у розумінні здобутків і небезпек, які несе з собою науково-технічний прогрес. Мова йде не просто про озброєння знаннями, а про формування високоморальної особистості. Необхідно гармонійно поєднати екологічний імператив з імперативом моральним. В цьому полягає сенс сучасного екологічного виховання [23].

В цілому ж можна погодитися з думкою С. Сапожнікова, згідно з яким екологічне виховання має бути спрямоване на формування та розвиток

ціннісного потенціалу особистості, процес виховання спирається на пізнавальний та творчий потенціали особистості. Таким чином результат екологічного виховання можна спостерігати за сформованістю таких компонентів екологічної вихованості: ціннісно-мотиваційного, пізнавально-аналітичного та діяльнісного [24].

Окрім зазначеного вище, до функцій екологічного виховання можна віднести сприяння формуванню екологічно компетентної особистості. Згідно з В. Онопрієнко, екологічна компетентність фахівця – це системна інтегративна якість особистості, яка визначається сукупністю здатностей вирішувати проблеми і завдання різного рівня складності, що виникають у побуті і професійній діяльності, на основі сформованого ціннісного ставлення до природи, знань, освітнього і життєвого досвіду, індивідуальних здібностей, потреб і мотивів [25, с. 494].

Екологічна компетентність постає як уміння особистості діяти зі спрямуванням на збереження довкілля, гнучко поєднувати інтереси власної та колективної безпеки, правових норм, екологічної етики тощо та є результатом ефективного взаємозв'язку екологічно спрямованих професійних знань і вмінь, теоретичних і практичних фахових знань у поєднанні з професійно важливими якостями, зокрема зі здатністю застосовувати їх у практичній діяльності; екологічної свідомості; моральних якостей екологічно спрямованої особистості [26].

А. Матвійчук екологічні компетенції поділяє на дві групи: 1) соціально-екологічні компетенції, які передбачають формування здатності до самостійного осмислення екологічного досвіду людства, навички та вміння щодо самостійного напрацювання власних екологічних та екодеонтологічних знань, а також здатність усвідомлювати та на практиці застосовувати принципи екологічної моралі; 2) професійно-екологічні компетенції, які складаються з навичок прийняття екологічно зважених рішень, вміння вирішувати професійні завдання з урахуванням екологічних пріоритетів, здатності здійснювати професійну діяльність на

підставі екодеонтологічних норм у гармонійному поєднанні з професійними цінностями та моральними нормами [27, с. 419].

В свою чергу Л. Білик виокремлює таку функцію екологічної освіти, як формування екологічних потреб особистості. На її думку, перед екологічним вихованням стоїть передусім завдання формування установок на екологічно правильну поведінку. Остання, у свою чергу, тісно пов'язана з проблемою виховання екологічних потреб, оскільки формування стійкої установки можливе лише за наявності тієї чи іншої потреби як стимулу до дії. Екологічні потреби мають досить складну ієрархічну структуру: збереження навколишнього природного середовища, всіх найважливіших компонентів біосфери в життєпридатному для людей стані; подолання деструктивних процесів і попередження деградаційних змін біосфери; виробництво та відтворення екологічного середовища; екологізація всіх видів людської діяльності, включаючи екологізацію суспільної свідомості та формування високої екологічної культури в кожного; забезпечення екологічної безпеки планети [28].

Висновок. До зазначених духовних потреб треба додати й такі, як пізнання природи як неперехідної цінності взаєморозуміння між людьми, спілкування з природою і насолодження її красою, порівняння власного існування з повнотою життя природи тощо. Сформована на таких потребах особистість зможе екологічно зважено поводитися у навколишньому середовищі.

Література

1. Зязюн І.А. Учитель у контексті державної національної програми освіти / І. А. Зязюн // Психолого-педагогічні новини. Інформ. бюлетень АПН України. 1994 № 1. С. 4-5.
2. Мусієнко М. М. Екологія: Тлумачний словник / Мусієнко М. М. та ін. К.: Либідь, 2004. 376 с.
3. Основи стійкого розвитку: Навч. посіб / За заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 654 с.

4. Ярчук Г. В. Екологічна парадигма у формуванні світоглядно-моральних цінностей студентів: автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.10 / Г. В. Ярчук. К., 2009. 16 с.

5. Салтовський О. І. Основи соціальної екології / О. І. Салтовський. К.: МАУП, 1997. 168 с.

6. Єфімець О. П. Філософські виміри екологічного виховання / О. П. Єфімець [Електронний ресурс] // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія „Філософія” 2008. № 28. Режим доступу до журн.:

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu/Filos/2008_28/3.html

7. Салтовський О. І. Основи соціальної екології / О. І. Салтовський. К.: МАУП, 1997. 168 с.

8. Матузова І. Г. Структура моделі системних професійно важливих характеристик екологічно вихованого фахівця / І. Г. Матузова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Вип. 13. Запоріжжя, 2011. С. 116-124.

9. Ясвин В. А. Психология отношения к природе / В. А. Ясвин. М.: Смысл, 2000. 456 с.

10. Большак Л. І. Впровадження екологозабезпечуючих інновацій в навчальний процес вищих учбових закладів / Л. І. Большак // Гілея: науковий вісник. К., 2011. Вип. 49. С. 470-481.

11. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология: [Учеб. пособие для вузов] / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. Ростов н/Д.: Фенікс, 1996. 476 с.

12. Колесник Ю. Л. Педагогічні технології морально-екологічного виховання студентів технічних ВНЗ / Ю. Л. Колесник // Духовність особистості. 2011. Вип. 4. С. 102-109.

13. Карпенкова Н. І. Еколого-естетичне виховання ліцеїстів у процесі ознайомлення з історико-природними заповідниками Криму: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Н. І. Карпенкова. Луганськ, 2008. 20 с.

14. Рудковська І. В. Еколого-естетичне виховання у школах Німеччини: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / І. В. Рудковська. Луганськ, 2005. 20 с.

15. Юрченко Л. І. Екологічна культура як системотворчий чинник екологічної безпеки: автореф. дис... д-ра філософ. наук: 09.00.04 / Л.І. Юрченко. Харків, 2009. 31 с.

16. Жук Н. В. Про сутність понять “природоохоронна діяльність” і “екологічне виховання” та їх засвоєння учнями молодших класів / Н.В. Жук [Електронний ресурс] // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко. Педагогічні науки 1999 № 2 Режим доступу до журн.:

http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_2_1999/6.doc

17. Сапожников С.В. Екологічне виховання студентів вищих навчальних закладів I II рівнів акредитації будівельного профілю:

Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / С. В. Сапожников. Херсон, 2006. 20 с.

18. Медведев В. И. Экологическое сознание: Учебное пособие / В. И. Медведев, А. А. Алдашева. М.: Логос, 2001. 384 с.

19. Ярчук Г. Екологічне виховання: сутність та основні напрями / Г. Ярчук // Вища освіта України. 2008. № 2. С. 91-97.

20. Салтовський О. І. Основи соціальної екології / О. І. Салтовський. – К.: МАУП, 1997. 168 с.

21. Колесник Ю. Л. Специфічні особливості морально-екологічного виховання в технічному університеті / Ю. Л. Колесник // Духовність особистості. 2013. Вип. 4. С. 80-87.

22. Онопрієнко В. П. Позанавчальні методи і засоби виховання екологічної свідомості / В. П. Онопрієнко // Гілея: науковий вісник. К., 2012. Вип. 63. С. 466-469.

23. Єфімець О. П. Філософські виміри екологічного виховання / О. П. Єфімець [Електронний ресурс] // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія „Філософія” 2008. №28. Режим доступу до журн.:

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu/Filos/2008_28/3.html

24. Сапожников С.В. Екологічне виховання студентів вищих навчальних закладів I II рівнів акредитації будівельного профілю: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / С. В. Сапожников. Херсон, 2006. 20 с.

25. Онопрієнко В. П. Екологічний контекст андрагогіки / В. П. Онопрієнко // Гілея: науковий вісник. К., 2011. Спецвипуск. С. 489-497.

26. Черновол Н. Екологічна компетентність майбутніх інженерів: віддалена перспектива чи реальність сьогодення? / Н. Черновол [Електронний документ] // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2009. №6. Режим доступу:

http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Pippo/2009_6/Chernovol.htm

27. Матвійчук А. В. Екологічна деонтологія та практичні проблеми ціннісно-сміслових трансформацій: освітній аспект / А. В. Матвійчук // Гілея: науковий вісник. К., 2012. Вип. 64. С. 416-421.

28. Білик Л.І. Теоретико-методичні основи формування екологічної відповідальності студентів у системі виховної роботи вищого технічного навчального закладу: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Л. І. Білик. Черкаси, 2005. 51 с.

ПОНЯТИЕ И СТРУКТУРА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ В СИСТЕМЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

И.В. Попова

Система экологического воспитания – эффективный фактор достижения и осуществления экологически безопасного развития

общества. Поэтому развиваться она в органическом единстве с экологическим образованием, а коррелировать – с деятельностью средств массовой информации и культуры. В Украине система экологического воспитания пока еще только формируется, но реализовываться она должна системно и целенаправленно. Эффективно и мощно развернуться отдельные сегменты экологического воспитания смогут только при условии налаживания взаимодействия друг с другом. Так, формирование общей стратегии экологического воспитания является задачей всеобщего значения. Для его успешной реализации необходимо должное осмысление понятия и структуры экологического воспитания личности в системе воспитательной деятельности общества.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическое самовоспитание, морально-экологическое воспитание, эколого-эстетическое воспитание.

CONCEPT AND STRUCTURE OF ECOLOGICAL EDUCATION OF PERSON IN EDUCATIONAL ACTIVITIES SYSTEM

I. Popova

System of ecological education is an effective factor in achieving and implementing environmentally sound development of society. Therefore, it has to develop in organic unity with ecological education and be correlated with activities of the mass media and culture. In Ukraine, system ecological education is still being formed, but it must be implemented systematically and purposefully. Different segments of ecological education can effectively and powerfully deploy only provided establishing of cooperation with each other. Thus, the formation of an overall strategy for ecological education is a task of general public importance. For its successful implementation proper understanding of the concept and structure of the ecological education of a person in the educational system of society is required.

Key words: ecological education, ecological self-education, moral and ecological education, ecological and aesthetic education.